

פרשת לך-לך "שאלות ואמונה"

בראשית רבה (פרשת נח פרשה לח סימן יג):

יג וימת הרן על פני תרח אביו, רבי חייא בר בריה דרב אדא דיפוי: תרח עובד צלמים היה, חד זמן נפיק לאתר, הושיב לאברהם מוכר תחתיו, הוה אתי בר אינש בעי דיזבן והוה א"ל בר כמה שנין את, והוה א"ל בר חמשין או שיתין, והוה א"ל ווי ליה להווא גברא דהוה בר שיתין, ובעי למסגד לבר יומי, והוה מתבייש והולך לו. חד זמן אתא חד איתתא טעינה בידה חדא פינך דסולת, אמרה ליה הא לך קרב קודמיהון, קם נסיב בוקלסא בידה, ותבריהון לכולהון פסיליא, ויהב בוקלסא בידא דרבה דהוה ביניהון, כיון דאתא אבוה א"ל מאן עביד להון כדין, א"ל מה נכפר מינך אתת חדא איתתא טעינה לה חדא פינך דסולת, ואמרת לי הא לך קריב קודמיהון, קריבת לקדמיהון הוה דין אמר אנא איכול קדמאי, ודין אמר אנא איכול קדמאי, קם הדין רבה דהוה ביניהון נסב בוקלסא ותבריהון, א"ל מה אתה מפלה בי, וידעינן אנון, א"ל ולא ישמעו אזניך מה שפיך אומר, נסביה ומסריה לנמרוד, א"ל נסגוד לנורא, א"ל אברהם ונסגוד למיא דמטפין נורא, א"ל נמרוד נסגוד למיא, א"ל אם כן נסגוד לענא דטעינ מיא, א"ל נסגוד לענא א"ל אם כן נסגוד לרוחא דמבדר ענא, א"ל נסגוד לרוחא א"ל ונסגוד לבר אינשא דסביל רוחא, א"ל מילין את משתעי אני איני משתחוה אלא לאור, הרי אני משליכך בתוכי, ויבא אלוה שאתה משתחוה לו ויצילך הימנו, הוה תמן הרן קאים פלוג, אמר מה נפשך אם נצח אברהם אנא אמר מן דאברהם אנא ואם נצח נמרוד אנא אמר דנמרוד אנא, כיון שירד אברהם לכבשן האש וניצול, אמרין ליה דמאן את, אמר להון מן אברהם אנא, נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיו, ויצא ומת על פני תרח אביו, הה"ד (שם / בראשית/ יא) וימת הרן על פני תרח וגו'.

אבן עזרא (בראשית יא:כו):

ואברם נולד במקום נקרא אור כשדים, וכמוהו על כן באורים כבדו ד' (ישעי' כד, טו). והקרוב שהי' לו שם אחר כי כשדים מבני נחור אחי אברם, רק משה כתב השם הנודע בימיו. והעד כי שם נולד אברם, ששם מת הרן אחיו וכתוב בארץ מולדתו (ברא' יא, כח). ויתכן שאור עשו הכשדים במקום הנזכר, ונקרא כן כמו אשר אור לו בציון (שם לא, ט). וטעם על פני. לפני אביו, שמת ואביו רואה, וכמוהו על פני אהרן אביהם (במד' ג, ד):

רמב"ן (בראשית יא:כח):

אברהם אבינו לא נולד בארץ כשדים, כי אבותיו בני שם היו, וכשדים וכל ארץ שנער ארצות בני חם. והכתוב אמר ויגד לאברם העברי (להלן יד יג), לא הכשדי.... אבל באמת ארץ מולדתם ארץ ארם היא בעבר הנהר, והיא מנחלת אבותיו מעולם. והנה תרח הוליד בניו הגדולים אברהם ונחור בעבר הנהר ארץ אבותיו, והלך לו עם אברהם בנו אל ארץ כשדים ושם נולד לו בנו הקטן הרן, ונשאר נחור בנו בעבר הנהר בעיר חרן, או שנולד בעיר היא או שנתישב בה מכותא. וזה טעם בארץ מולדתו באור כשדים - כי שם מולדתו של הרן לבדו: והענין המקובל הזה נמצא גם כן בספר קדמוני הגוים כמו שכתב הרב במורה הנבוכים (ג כט), כי הזכירו בספר "עבודת האכרים המצרים" כי אברם אשר נולד בכותא חלק על דעת ההמון שהיו עובדים השמש, ונתן המלך אותו בבית הסוהר והיה עמהם בתוכחות ימים רבים שם, אחר כך פחד המלך שישחית עליו ארצו ויסיר בני האדם מאמונתם וגרש אותו אל קצה ארץ כנען אחר שלקח כל הוננו. והנה על כל פנים במקום ההוא בארץ כשדים נעשה נס לאברהם אבינו, או נס נסתר, שנתן בלב אותו המלך להצילו ושלא ימיתנו והוציא אותו מבית הסוהר שילך לנפשו, או נס מפורסם שהשליכו לכבשן האש וניצל כדברי רבותינו:

ואל יפתה אותך רבי אברהם בקושיותיו שאומר שלא ספר הכתוב זה הפלא, כי עוד אתן לך טעם וראיה בזה ובכיוצא בו (להלן מו טו). וזהו שאמר הכתוב (להלן טו ז) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, כי מלת "הוצאתיך" תלמד על נס, כי לא אמר "אשר לקחתך מאור כשדים", אבל אמר "הוצאתיך", שהוציא ממסגר אסיר, כמו אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ ב).

רמב"ן (בראשית מו:טו):

שלשים ושלוש - ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים ושנים, אלא זו יוכבד שנולדה בכניסתן לעיר, שנאמר (במדבר כו נט) אשר ילדה אותה ללוי במצרים, לידתה במצרים ואין הורתה במצרים, זו היא שיטת רבותינו (סוטה יב א):

ורבי אברהם השיב ואמר כי זה תימה, אם כן למה לא הזכיר הכתוב הפלא שנעשה עמה שהולידה משה והיא בת מאה ושלשים שנה, ולמה הזכיר דבר שרה שהיתה בת תשעים. והנה פן יהיה חכם בעיניו בסתירת דברי רבותינו, אני צריך לענות אליו. ואומר, כי על כל פנים יהיה בדבר יוכבד פלא גדול מן הנסים הנסתרים שהם יסוד התורה, כי היא בת לוי עצמו... אבל אומר לך דבר שהוא אמת וברור בתורה, כי הנסים הנעשים על ידי נביא שיתנבא כן מתחילה או מלאך נגלה במלאכות השם יזכרים הכתוב, והנעשים מאליהן לעזור צדיק או להכרית רשע לא יזכירו בתורה או בנביאים....

רמב"ם (הלכות עבודת כוכבים פרק א):

הלכה א': בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך, כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיהם היודעים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה, הוא שירמיהו אומר מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא.

הלכה ב': ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שה' צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ, ומודיע להם צורה שבדה מלבו ואומר זו היא צורת הכוכב פלוני שהודיעוהו בנבואתו, והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצין ומשתחווים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעובדה וליראה ממנה, וכהניהם אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך כך ואל תעשו כך וכך, והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך, ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להם ולהשתחוות, וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפני כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה, והחכמים שהיו בהם כגון כהניהם וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגלם ולדמותן אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר, ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו.

הלכה ג': כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו, כי אי אפשר שיסבב את עצמו, ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננת הנכונה, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו, וידע שכל העולם טועים ודבר שגרם להם לטעות זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות עד שאבד האמת מדעתם, ב ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו, כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה ושיכר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים, וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן, והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה

מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם, וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים...

שופטים (פרק ו):

(יא) ויבא מלאך ה' וישב תחת האלה אשר בעפרה אשר ליואש אבי העזרי וגדעון בנו חבט חטים בגת להגיס מפני מדון: (יב) וירא אליו מלאך ה' ויאמר אליו ה' עמה גבור החיל: (יג) ויאמר אליו גדעון בי אדני ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נקלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצרים העלנו ה' ועמה נטשנו ה' ויתנונו בכף מדון: (יד) ויפן אליו ה' ויאמר לה בכמה זה והושעת את ישראל מכף מדון הלא שלחתיה: (טו) ויאמר אליו בי אדני במה אושיע את ישראל הנה אלפי הדל במנשה ואנכי הצעיר בבית אבי: (טז) ויאמר אליו ה' כי אהיה עמה והפית את מדון כאיש אחד: (יז) ויאמר אליו אם נא מצאתי חן בעיניך ועשית לי אות שאמה מדבר עמי: (יח) אל נא תמש מזה עד באי אליה והצאתי את מנחתי והנחתי לפניך ויאמר אנכי אשב עד שובך: (יט) וגדעון בא ויעש גדי עזים ואיפת קמח מצות הקפור שם בפל והמרק שם בפרור ויצא אל תחת האלה ויגש: ס

(כד) ויבן שם גדעון מזבח לה' ויקרא לו ה' שלום עד היום הנה עזנו בעפרת אבי העזרי: פ

(כז) ויבא גדעון עשרה אנשים מעבדיו ויעש פאשר דבר אליו ה' ויהי פאשר ירא את בית אביו ואת אנשי העיר מעשות יומם ויעש לילה: (כח) וישפיתו אנשי העיר בבקר והנה נתן מזבח הפעל והאשרה אשר עליו כרתה ואת הפר השני העלה על המזבח הבנוי: (כט) ויאמרו איש אל רעהו מי עשה הדבר הנה ויךשו ויבקשו ויאמרו גדעון בן יואש עשה הדבר הזה: (ל) ויאמרו אנשי העיר אל יואש הוצא את בנה ונתת כי נתן את מזבח הפעל וכי כרת האשרה אשר עליו: (לא) ויאמר יואש לכל אשר עמדו עליו האתם תריבו לבצעל אם אתם תושיעו אותי אשר גריב לו ימת עד הבקר אם אלהים הוא ירב לו כי נתן את מזבחו: (לב) ויקרא לו ביום ההוא ירבעל לאמר ירב בו הפעל כי נתן את מזבחו: פ

בראשית (יז:א):

ויהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא יקוק אל אברהם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים:

בית הלוי (בראשית פרק יז):

התהלך לפני והיה תמים. ענין התמימות הוא שיעשה רצון הבורא ולא יחקור למה ציווהו כן, ואף על פי שהאדם רשאי לחקור אחרי טעמי המצות, זה בכלל לימוד תורה שמצוה ללומדה ולידע אותה וגם הלימוד הזה יעשה אותו מפני שמצוה כן הוא ללמוד אבל בעיקר העשיה שלו וכן בהלימוד יעשה רק מפני שכן הוא רצון הבורא יתברך ולא מפני שהוא רוצה לחקור אמאי ציווהו כן. ובמדרש תהלים (קיט) על פסוק אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', תמימים וחסידיים היו דור המדבר כו' בתמימות קבלו את התורה אמר להם כל חלב שור וכשב לא תאכלו לא א"ל למה אלא קבלו עליהם, אמר להם כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרו ואל אמרו למה אלא קבלו עליהם, ואף על פי שקיבלו עליהם לא אמרו לו למה נעשה אותם לכך נאמר אשרי תמימי דרך עכ"ד. הרי דגדר תמים הוא שיקבל על עצמו לעשות גם מבלי שידע הטעם. והנה הכתוב אומר (תהלים לו) אדם ובהמה תושיע ה', ואיתא במדרש (ויק"ר רפכ"ז) אף על פי שאדם אנתנו נמשכנו אחריו כבהמה, ועיין במס' חולין (דף ה') איתא אלו בני אדם שהם ערומין בדעת ומשימין עצמם כבהמה. והענין דהאדם העושה רצון חבירו ועושה כל מה שחבירו מצוה מ"מ עיקר העשיה הוא אדעתיה דנפשיה דהרי עיקר מה ששומע לדברי חבירו ועושה כציוויו הוא משום דמכיר בשכלו שהוא צריך לעשות רצון חבירו אם מצד יראה אם מצד אהבה או משום קבלת איזו טובה או סיבה אחרת. ועכ"פ הוא עושה מה ששכלו מחייב אותו שהוא צריך לעשות מעשה זה ונמצא עושה רצון עצמו ג"כ בזה שעושה רצון חבירו. ומש"ה איתא במס' קידושין (דף כ"ב) דבהמה גסה נקנית במשיכה דקוראה והיא באה, אבל עבד גדול אינו נקנה בזה דקוראו והוא בא אם לא שהאדון תקפו אצלו, ומפרש הטעם דאדם אדעתיה דנפשיה קעביד אבל בהמה אדעתיה דמרה קעבדה, דאדם אף על פי שהאדון קוראו ושומע לו העבד ובא מ"מ לא נקרא הליכתו משיכתו של האדון משום דהליכתו הוא משום שידע העבד בעצמו שצריך לעשותו כמו שרבו מצוה ונקרא אדעתיה דנפשיה אבל בהמה הליכתה רק מצד

44

האדון בלא שום צירוף דעת עצמה. וזהו שאמרו אף על פי שאדם אנחנו נמשכין אחריו כבהמה, פירוש אף על גב שמכירים אנחנו מה חובתנו ומה יפה וטוב לנו לעשות רצונו יתברך אעפ"כ נמשכנו אחריו כבהמה בלא שום צירוף דעת עצמינו רק בשביל ציוויך ואדעתא דידך קעבידנא, ופירוש זה המדרש ראיתי זה כמה בספר זרע ברך רק הוספתי בו ביאור הדברים והסברן בסברא. וזהו שאמר לו התהלך לפני והיה תמים, דבתמימות יהיה ההליכה בדרכי התורה והמצוה לפני:

ובזה יבואר דברי המדרש רבה ריש פרשה חיי שרה (נח - א) יודע ה' ימי תמימים (תהלים לז) זו שרה שהיתה תמימה במעשיה א"ר יוחנן סהדא עגלתא תמימתא. וכבר נתחבטו רבים לפרשו, ופירושו כמו שכתבנו דזהו הבחינה הגדולה שבתמימות והוא ביטול רצון עצמו לגמרי רק מקושר לרצונו יתברך. וזהו ג"כ הענין דבפרשת פקודי כתיב על כל פרט ופרט ממעשה המשכן כאשר צוה ה' את משה דקמ"ל דאע"ג דידעו ישראל כמה חביב עליהם המשכן ורוב ההצלחה ששיגו על ידו עכ"ז לא עשוהו רק משום הציווי לחודא:

הגדה של פסח:

רשע מה הוא אומר. מה העבודה הזאת לכם (שמות י"ב). לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר. אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות י"ג). לי ולא לו. ואילו היה שם לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר. מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים (שמות י"ג).